

Устойчивост на хранителните системи – за оцеляване на хората и планетата

Доц. д-р Данаил ТАКОВ (ИБЕИ – БАН)

Една устойчива хранителна система трябва да има нисък въглероден отпечатък при производството на храна и да не допринася за обезлесяването, недостига на вода, свръхулова или загубата на биологично разнообразие. Освен това трябва да осигурява достатъчно хранителни вещества за здравословен живот, а не само да ни предпазва от заболяване. Сред храните, считани за устойчиви, могат да се открият следните: бобови и зърнени култури, водорасли, миди и гъби, зеленолистни растения и ориз, органично отгледани зеленчуци и плодове, местна сезонна риба.

Цената на бездействието срещу загубата на биоразнообразие е висока

Консервационните биолози изброяват няколко основни преки фактори на загуба на биоразнообразие, а именно: пренаселеността или непрестанно нарастващата човешка популация, загуба на местообитания, свръхексплоатация на видове, вкл. браконьерството, замърсяването, инвазивните видове и изменението на климата. **Експертите по биоразнообразие изчисляват, че около 30% (16–50%) от видовете са застрашени в световен мащаб** или са изчезнали от началото на шестнадесети век до днес. Най-малко един милион вида животни и растения в

момента са застрашени от изчезване. Ако настоящите тенденции продължат, тогава се очаква по-нататъшна загуба на биоразнообразие и експертите изчисляват, че 37% (20–50%) от видовете може да бъдат застрашени или доведени до изчезване до 2100 г.

В световен мащаб при 40% от видовете насекоми се регистрира намаление в броя. (За гръбначните животни общият спад е 22%, от които: Птици - 26%, Сухоземни бозайници - 15.4%). Преобладава консенсус, че **глобалната загуба на биоразнообразие вероятно ще намали функционирането на екосистемата и приноса на природата**

за хората. Драстичното увеличаване на инвестициите и усилията за опазване сега, може да премахне заплахата от изчезване за един на всеки три вида, които иначе биха могли да бъдат застрашени или изчезнали до 2100 г.

Водят се дискусии, как да изхраним **допълнителните 2 милиарда души**, които се очакват до средата на века (по данни на ООН). Надеждата, че повишената ефективност и подобренията в земеползването ще доведат до „щадене на земята“ се опровергават от историята: от 1850 до 1995 г. делът на глобалната земна площ в обработваеми земи и пасища се е увеличила от около 10 % на 40 %, въпреки впечатляващия ръст на производителността.

През последните 100 години човешката популация нараства от 2 до 8 милиарда души с тенденция към увеличение с още 3-3,5 милиарда до 2100 г. Антропогенният натиск или предизвикания от човешката дейност въздействия и ефекти се отразяват пряко в подкопаване на биоразнообразието, което е в основата на целия живот на сушата и във водата. Екосистемните услуги, резултат от богатото биоразнообразие, като опрашване на култури, пречистване на водата, защитата от наводнения и улавянето на въглерод са жизненоважни за благосъстоянието на хората. В световен мащаб тези услуги се оценяват на повече от един и половина пъти размера на световния брутен вътрешен продукт (БВП).

За 2020 г. в света са били произведени над 340 милиона тона месо. Това е повече от три пъти от количеството месо, произвеждано само преди 50 години. Глобалната месна индустрия се оценява на 838 млрд. щатски долара през 2020 г. Тревожен е темпът на нарастване - глобалното потребление на месо се очаква да достигне между 460 млн. и 570 млн. тона годишно до 2050 г. Стойността на индустрията се очаква да надхвърли един трилион щатски долара до 2025 г., тъй като световното население расте. Това е изключително бързо нарастване.

ЕС има разработена стратегия за устойчиво производство на храни, устойчиво земеделие и рибарство

Стратегията „От фермата до вилицата“ цели да направи хранителните системи справедливи, здравословни и екологични. А именно, като поставя следните задачи:

- да се намали въздействието на първичното производство върху околната среда и климата, като същевременно гарантира справедлива икономическа възвръщаемост за фермерите, рибарите и производителите на аквакултури
- да се намали употребата и риска от химически пестициди, употребата на торове и продажбите на антимикробни средства, както и увеличаване на земеделската земя за биологично земеделие
- да се подобри хуманното отношение към животните, да защити здравето на растенията и да насърчи възприемането на нови екологични бизнес модели, кръгова био-базирана икономика и преминаването към устойчиво производство на хранителни ресурси.

ТРАНСФОРМАЦИИ

Хранителните системи не могат да бъдат издръжливи в кризи (като пандемията от COVID-19), ако не са устойчиви. Затова трябва да преработим нашите хранителни системи, тъй като в момента те генерират почти една трета от глобалните емисии на парникови газове, консумират големи количества природни ресурси, водят до загуба на биологично разнообразие, имат отрицателни въздействия върху здравето и не осигуряват справедлива икономическа възвръщаемост и поминък за всички участници, особено за първичните производители.

Поставянето на нашите хранителни системи на устойчив път носи нови възможности за операторите в областта на хранителните вериги. Новите технологии и открития, съчетани с повишаване на обществената осведоменост и търсенето на устойчиви храни, ще бъдат от полза за всички заинтересовани страни.

Стратегията „От фермата до вилицата“ има за цел да ускори прехода ни към устойчива хранителна система, което означава:

- да има неутрално или положително въздействие върху околната среда
- да спомага за смекчаване на изменението на климата и адаптиране към неговите въздействия
- да обърне тренда на загубата на биоразнообразие
- да гарантира продоволствената сигурност, храненето и общественото здраве, като всеки има достъп до достатъчно, безопасна, питателна и устойчива храна
- да запази достъпността на храните, като същевременно се генерира по-справедлива икономическа възвръщаемост, насърчава конкурентоспособността на сектора на доставките в ЕС и справедливата търговия.

През 2020 г. между 720 и 811 милиона души са били изправени пред глад

Светът е на много различно място от това, където беше преди шест години, когато се ангажира с целта да сложи край на глада, продоволствената несигурност и всички форми на недохранване до 2030 г. По това време имаше оптимизъм, че с трансформативни подходи и ускорен напредък, може да постигане тази цел. И все пак последните четири доклада на тема „Състоянието на продоволствената сигурност и изхранването в света (SOFI)“ разкриха една сурова реалност: като цяло светът не е напреднал нито към осигуряване на достъп до безопасна, питателна

продължава на 8 стр.

и достатъчна като количество храна за всички хора, нито към изкореняване на недохранването.

Конфликтите, изменението на климата, както и икономическото забавяне са основните фактори, спъващи напредъка, особено там, където неравенството е високо. Пандемията от COVID-19 направи пътя още по-стръмен. Около 660 млн. души все още може да бъдат изправени пред глад през 2030 г., отчасти поради трайните последици от пандемията от COVID-19 върху глобалната продоволствена сигурност – 30 млн. души повече, отколкото при сценарий, при който пандемията не бе настъпила. Освен ако не бъдат предприети смели действия за ускоряване на напредъка, особено действия за справяне с основните причини за продоволствената несигурност и недохранването и неравенствата, засягащи достъпа на милиони до храна, гладът няма да бъде изкоренен до 2030 г.

Здравословното хранене е недостъпно за 3 млрд. души

Високата цена на здравословните диети, съчетана с постоянно високи нива на неравенство в доходите, постави извън обсега около 3 млрд. души, особено бедните, във всеки регион на света през 2019 г.

Преминаването към здравословни диети, които включват фактора устойчивост, може да допринесе за намаляване на разходите за здраве и изменението на климата до 2030 г., тъй като скритите разходи на тези диети са по-ниски в сравнение с тези на настоящите модели на потребление.

За съжаление, пандемията продължава да разкрива слабостите в нашите хранителни системи, които заплашват продоволствената сигурност и храненето на милиони хора по света.

Освен това усилията за изкореняване на недохранването във всичките му форми бяха прекъснати базисно като мерки и въздействията по време на пандемията от COVID-19 върху хранителните модели бяха негативни. Това е особено тревожно, тъй като недохранването в ранна възраст може да има трайно въздействие върху здравето и продуктивността. Необходимо са спешни действия, за да се осигури здравословни диети за всички.

Пътят напред: трансформация на хранителната система

Когато се трансформират с по-голяма устойчивост на основни фактори, включително конфликти, изменението в климата, както и спад на икономиката, хранителните системи могат да осигурят достъпни здра-

вословни храни, които са устойчиви и приобщаващи, и да се превърнат в мощна движеща сила към елиминиране на глада, хранителната несигурност и недохранването във всичките му форми. В зависимост от контекста има шест пътя, които да следват към трансформацията на хранителните системи:

- Интегриране на хуманитарни политики в засегнатите от конфликти райони.
- Увеличаване на количеството на климатично устойчивите хранителни системи.
- Укрепване на устойчивостта на най-уязвимите групи хора към икономическите трудности.
- Намеса във веригите за доставка на храни за намаляване на цената на храните.
- Справяне с бедността и неравенствата, като се гарантира, че интервенциите са приобщаващи и в полза на бедните.
- Укрепване на хранителната среда и промяна на потребителското поведение чрез насърчаване на модели на хранене с положително въздействие върху човешкото здраве и околната среда.
- Една трета от цялата произведена храна се губи или пропиява – около 1,3 милиарда тона храна, което струва на световната икономика близо 940 млрд. долара всяка година.

Тези пропилени в отпадъци храни генерират около 8% - 10% от глобалните емисии на парникови газове. Ако хранителните отпадъци бяха държава, тя щеше да е третата страна по вредни емисии в света след Китай и САЩ.

Днешната хранително-вкусова индустрия продължава да е разточителна, по отношение на енергоемкост, разхода на вода и други ресурси, раздути вериги на доставки, като по този начин генерира висок въглероден отпечатък.